

11. 07. 2023

W P Ł Y N Ę Ł O

dr hab. Janusz Pawlik, prof. UAM

Recenzja dorobku naukowego w postępowaniu habilitacyjnym p. dr Moniki Lisowskiej

Otrzymałem do oceny dorobek naukowy, w tym rozprawę habilitacyjną, pani dr Moniki Lisowskiej, pracownika Instytutu Językoznawstwa Uniwersytetu Szczecińskiego. Wcześniej kandydatka była również zatrudniona jako adiunkt w Instytucie Lingwistyki Stosowanej UW (2007-2015) oraz jako starszy wykładowca w Instytucie Lingwisty Stosowanej w PWSZ w Lesznie (2013-2018). Osobę habilitantki pamiętam z licznych krajowych konferencji hispanistycznych, na których przedstawiała swój dorobek z dziedziny językoznawstwa hiszpańskiego.

Pani Monika Lisowska swój tytuł zawodowy uzyskała w 2000 r. na podstawie pracy z dziedziny socjolingwistyki „Jerga juvenil como ejemplo de la relación entre los cambios socio-culturales y la creación de una nueva variedad lingüística” obronionej na UAM w Poznaniu. Stopień naukowy doktora został jej nadany w roku 2007 na Wydziale Neofilologii Uniwersytetu Łódzkiego, a rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Wacława Nowikowa nosiła tytuł „La expresión de las emociones en el chat hispano mediante los recursos lingüísticos”. Obie prace zostały zredagowane w języku hiszpańskim.

Przejdę teraz do dokładnego omówienia zawartości merytorycznej przesłanej mi dokumentacji naukowej. Najpierw publikacja o najcięższym wymiarze gatunkowym, czyli monografia habilitacyjna pt. *Locuciones adverbiales de cuantificación superlativa positiva en forma de frases preposicionales. Estudio semántico-sintáctico relativo al español europeo* opublikowana w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego w 2022 roku. Książka została zredagowana po hiszpańsku i dotyczy sfery gramatycznej, a konkretnie wyrażen przysłówkowych z użyciem przyimków o charakterze intensyfikacji ilościowej w hiszpańszczyźnie europejskiej. Wyrażenia te mają jednocześnie charakter wyrażen frazeologicznych, w których istotną rolę gra motywacja semantyczna oraz bieżące znaczenie (często przenośne lub metonimiczne).

Książka jest obszerna; liczy łącznie 323 strony, nie licząc streszczeń w językach hiszpańskim, angielskim i polskim. W części bibliograficznej znajdujemy ok. 250 tytułów literatury przedmiotu, które obficie i umiejętnie cytowane są w pracy. Są to głównie pozycje w językach hiszpańskim, francuskim, angielskim i polskim, a ich autorzy są znanymi specjalistami w odnośnej dziedzinie.

Habilitationka podkreśla, że przedmiotem jej badań są konstrukcje przysłówkowe (adwerbialne) o wartości intensyfikującej stopnia najwyższego pełniące najczęściej składniową funkcję okolicznika sposobu, choć możliwe są też inne funkcje. Rozprawa składa się z czterech rozdziałów. W pierwszych trzech przedstawiono teoretyczne aspekty badanej konstrukcji rozpatrywane z punktu widzenia kognitywistyki. Na początku przedstawiono pojęcie 'locución', które jest od dawna obecne w terminologii hiszpańskiej, a odpowiada w języku polskim 'wyrażeniu frazeologicznemu'. Zaprezentowano różne definicje i klasyfikacje tego typu wyrażen oraz ich cechy semantyczne i składniowe. Autorka wskazuje na niedoskonałość stosowanych kryteriów w bezbłędnym wyróżnianiu powyższych jednostek. Rozdział drugi dotyczy składniowych cech badanych wyrażen. Autorka skupia się w nim głównie na przysłówkach jako pierwowzorze wyrażen przysłówkowych. Wskazuje, że funkcjami tej części mowy są nie tylko okoliczniki czasownika (miejsca, sposobu i czasu), ale niekiedy też określniki przymiotnika (lub imiesłowu przymiotnikowemu) i samego przysłówka. Te ostatnie wiążą się z obecnością przysłówków intensywności (*muy, sorprendentemente*, etc.). Rozdział trzeci, z kolei, jest poświęcony zjawisku kwantyfikacji językowej i próbom zastosowania kryteriów morfologicznych, semantycznych i składniowych dla wyróżnienia różnych typów kwantyfikacji, w tym tej związanej z niektórymi przysłówkami i wyrażeniami przysłówkowymi.

Czwarty rozdział książki, najobszerniejszy ze wszystkich, ma charakter badawczo-eksperymentalny i jest poświęcony analizie stu dwudziestu siedmiu wyrażen wyselekcjonowanych z sześciu współczesnych słowników hiszpańskojęzycznych. Wszystkie badane jednostki mają formalnie strukturę fraz przyimkowych, więc podzielono je w zależności od przyimka otwierającego całą konstrukcję, tzn. *a, hasta, de, en, con/sin, para/por*. Badanie składa się z dwóch części: w pierwszej omówione są cechy leksykalno-semantyczne zebranych jednostek w ujęciu kognitywnym (metafory konceptualne); druga część traktuje o ich cechach składniowych.

Analiza ma charakter statystyczny, biorąc za podstawę korpus 164 zebranych jednostek. Obliczane są częstotliwości względne i bezwzględne występowania danej kategorii, formy lub znaczenia. Autorka wskazuje, że wyrażenia o wartości intensyfikującej stopnia najwyższego są najczęściej wprowadzane przez przyimek (127, czyli 77%), przy czym najczęściej występującymi przyimkami w całym korpusie są *a, hasta, de* y *en*. Autorka wskazuje, że spośród tych przyimków tylko wysoka pozycja *hasta* stanowi odstępstwo od normy ustalonej przez innych autorów (Gurrillo, Martínez) dla całej grupy wyrażen frazeologicznych oraz wyrażen adwerbialnych o charakterze ogólnym.

Najpierw zebrane jednostki o wartości kwantyfikacji maksymalnej (*a rabi*ar 'mucho', *a barullo* 'en gran cantidad), *hasta las cejas* 'completamente', *hasta el tope* 'al máximo') podlegają analizie leksykalno-semantycznej. Autorka

stara się dociec przyczyn motywacji semantycznych całego wyrażenia, wychodząc z analizy semantycznej jego składników. Wskazuje się, na przykład, na związek metaforyczny między dosłownym znaczeniem gramatycznym przyimka *a* i *hasta* ‘ruch w kierunku miejsca lub czasu’ a znaczeniem metaforycznym fraz przyimkowych oznaczających końcową granicę nasilenia cechy, ilości lub masy. Taką kongnitywistyczną interpretację przekształceń o cechach metafory lub metonimii podaje autorka dla wyjaśnienia etymologii bieżących znaczeń zebranych wyrażen ilościowych (konceptualizacja *drogi* i jej kresu). Jest to procedura ze wszech miar właściwa, szczególnie w odniesieniu do znaczeń gramatycznych. Habilitantka stara się także dostrzec związek semantyczny między samą bazą wyrażenia (głównie rzeczowników) a jej znaczeniem przenośnym oznaczającym kwantyfikację w stopniu najwyższym. W formie tabeli pokazano związek o charakterze metonimicznym występujący między znaczeniem dosłownym danego rzeczownika a znaczeniem przenośnym całego wyrażenia. Taka procedura postępowania dotyczy wszystkich wyrażen przysłówkowych o charakterze ilościowym poprzedzanych przyimkami (*a*, *hasta*, *en*, *sin*, *para*, etc.), przy czym proces ich motywacji semantycznej może być nieco inny, na co autorka dobitnie zwraca uwagę. Przykładowo konceptualizacja znaczeń przyimków (*de*), *en*, *con*, *sin* jako ‘drogi’ w określonym kierunku nie wyjaśnia przenośnego znaczenia ilościowego całych wyrażen. Autorka analizuje wtedy znaczenie samej bazy leksykalnej, które jest kojarzone metaforycznie lub metonimicznie ze znaczeniem ilościowym stopnia najwyższego. Ostatecznie jednak zarówno przyimek jak i baza (nie zawsze rzeczownikowa) odpowiadają za aktualne znaczenie ilościowe wyrażen. Sposób rozumowania przy wyjaśnianiu kwestii powiązań semantycznych jest bardzo rzetelny i racjonalny, unikający kontrowersyjnych, subiektywnych interpretacji. W konkluzjach części semantyczno-leksykalnej habilitantka podsumowuje w formie tabeli wszystkie znaczenia ilościowe stopnia najwyższego zarejestrowane w każdej grupie wyrażen.

Druga część rozdziału dotyczy analizy składniowej rozpatrywanych jednostek. Autorka pragnie ustalić najczęstsze funkcje składniowe przypisane poszczególnym typom wyrażen przysłówkowych; w typologii obowiązuje to samo kryterium formalne, czyli rodzaj przyimka wprowadzającego. Zaobserwowano np., że wyrażenia typu *FP-a* najczęściej występują w grupie orzeczenia. Jednak nie jest to okolicznik odnoszący się do czasownika (jak w *Llueve a cántaros*), tylko przydawka określająca ilościowo rzeczownik będący jednym z dopełnień (*Los tengo a montones*). Autorka przypisuje podobnym wyrażeniom wprowadzanym również przez inne przyimki) funkcję ‘complemento predicativo’, odnoszącą się zarówno do orzeczenia jak i dopełnienia. To ważne spostrzeżenie; w istocie wyrażenia przysłówkowe o znaczeniu intensyfikacji ilościowej pozytywnej mogą być tak interpretowane lub wystąpić w dwóch funkcjach w zależności od kontekstu. (Jako określenie dopełnienia można je wtedy pomylić z wyrażeniami przymiotnikowymi.)

Oczywiście możliwa jest też, obserwowana w pojedynczych przysłówkach, także funkcja określnika przymiotnika lub imiesłowu przymiotnikowego (*honesto a carta cabal*). W podobny sposób analizowane są pozostałe typy przyimkowe wyrażen, w których rozkład funkcji może być nieco inny. Autorka obficie ilustruje przykładami dostrzeżone funkcje i trzeba podkreślić, że robi to bardzo rzetelnie i dogłębnie. Hierarchia funkcji składniowych ma dużą wartość poznawczą, ale wydaje się, że wnioski powinny wynikać z rygorystycznej analizy statystycznej przeprowadzonej na wzmiankowanym przez autorkę korpusie tekstów. Można było policzyć w przybliżeniu frekwencję względną i bezwzględną użycia danej funkcji w danym typie wyrażen. Badanie byłoby wtedy bardziej wiarygodne i naukowo obiektywne. W tabeli 10 (s. 279) autorka podaje tylko sporadycznie wartości procentowe dla niektórych funkcji.

Metodologicznie książka jest połączeniem tradycyjnej analizy gramatycznej z elementami lingwistyki kognitywnej i częściowo pragmatyki. Autorka umiejętnie łączy elementy indukcji i dedukcji w analizie badanego materiału. Wyciągane są logiczne i racjonalne wnioski. Jak już wspomniałem, można było konsekwentniej zastosować metodę statystyczną w analizie korpusu tekstów.

Pomimo pewnej polemiki, pracę oceniam wysoko, wskazując na jej dobry poziom naukowy, redakcyjny i językowy. Na pozytywny komentarz zasługuje także stylistyka dyskursu naukowego pracy. Świadczy ona o dobrym opanowaniu warsztatu naukowego w sensie merytorycznym i formalno-terminologicznym. Autorka posługuje się swobodnie i bezbłędnie odmianą naukową języka hiszpańskiego.

A teraz, w kilku słowach scharakteryzuję pozostały dorobek naukowy p. dr Moniki Lisowskiej. Od strony tematycznej, muszę to stwierdzić dobitnie, jest on zróżnicowany, a habilitantka nie jest w swojej aktywności naukowej 'niewolnikiem' wąskiego wycinka badań. Publikacje przedstawione w dokumentacji obejmują 12 rozdziałów w monografiach naukowych i 10 artykułów w czasopismach naukowych. To liczba wystarczająca. Dotyczą one zagadnień z gramatyki opisowej (*pronombre, complemento directo/indirecto, locución cuantitativa*), pragmatyki (*cortesía verbal, insulto*), socjolingwistyki, *chat juvenil, léxico coloquial, argot*) i frazeologii. Jakościowo przedstawione mi do oceny artykuły reprezentują wysoki poziom merytoryczny, używają fachowej terminologii, dobitnie uzasadniają stawiane tezy i są często nowatorskie w sferze wniosków, a co najważniejsze dotyczą ważkich zagadnień współczesnej lingwistyki hiszpańskiej. Warto wspomnieć na koniec, że habilitantka uczestniczyła w 21 kongresach i sympozjach w kraju i za granicą.

W swej działalności dydaktycznej habilitantka prowadziła wiele zajęć w formie ćwiczeń i wykładów. Były jej powierzone praktycznie wszystkie zajęcia z dziedziny językoznawstwa hiszpańskiego. Wpłynęło to z pewnością na ugruntowanie i poszerzenie u prowadzącej jej kompetencji językoznawczej oraz,

być może, skłoniło do zajęcia się w badaniach naukowych kilkoma sferami problemów.

Wobec powyższego mogę stwierdzić, że **przedstawione mi osiągnięcia naukowe (monografia habilitacyjna i pozostały dorobek) dr Moniki Lisowskiej spełniają warunki do nadania jej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych (dyscyplina językoznawstwo) i wnioskuję o dopuszczeniu jej do dalszych etapów procedowania.**

Poznań 30.06.2023

prof. UAM